

Жушман Максим Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ п. 5 ч. 1 ст. 231 ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Конституцією України передбачається низка гарантій, однією із яких є право на судовий захист, який передбачений ст. 55 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Так, статтею 124 Конституції України встановлено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення.

Конституційний Суд України у рішенні від 09.07.2002 р. № 15-рп/2002 у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) зазначив, що положення ч. 2 ст. 124 Конституції України щодо поширення юрисдикції судів на усі правовідносини, що виникають у державі, в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами.

У відповідності до ч. 3 ст. 8 Конституції України, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен при вирішенні судом питання щодо його цивільних прав та обов'язків має право на судовий розгляд упродовж розумного строку.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 ГПК України юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Стаття 22 ГПК України надає право сторонам передати спір, який відноситься до юрисдикції господарського суду на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, крім, спорів про визнання недійсними актів, спорів про державну реєстрацію або облік прав на нерухоме майно, прав інтелектуальної власності, прав на цінні папери, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні договорів про публічні закупівлі, спорів, передбачених п.п 2, 3, 7–13 ч. 1, п.п 2, 3, 6 ч. 2 ст. 20 ГПК України, інших спорів, які відповідно до закону не можуть бути передані на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу. Рішення третейського суду може бути оскаржено в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Порядок утворення та діяльності третейських судів в Україні, в т.ч. вимоги щодо третейського розгляду з метою захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб регулюються нормами Закону України «Про третейські суди» № 1701-IV від 11.05.2004 року. Відповідно до ч. 2 ст. 1 вказаного Закону до третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних та господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Третейська угода згідно з вимогами ст. 12 Закону України «Про третейські суди» укладається у письмовій формі у вигляді третейсько-

го застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Третейська угода вважається укладеною, якщо вона підписана сторонами чи укладена шляхом обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням засобів електронного чи іншого зв'язку, що забезпечує фіксацію такої угоди, або шляхом направлення відзиву на позов, в якому одна із сторін підтверджує наявність угоди, а інша сторона проти цього не заперечує. Аналіз статей 2, 5, 12 Закону України «Про третейські суди» свідчить про те, що предметом третейської угоди може бути не лише спір, який існує на момент укладення такої угоди, а й будь-які інші спори, які виникатимуть між сторонами договору в майбутньому та передбачені третейською угодою. Зазначена правова позиція викладена в постанові Верховного суду України від 08.04.2015 року у справі № 910/8043/14.

Відповідно до п.4.2, постанови пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» припинення провадження у справі – це форма закінчення розгляду господарської справи без прийняття судового рішення у зв'язку з виявленням після порушення провадження у справі обставин, з якими закон пов'язує неможливість судового розгляду справи.

В п. 4.2. (п.п. 4.2.3.) постанови Пленуму Вищого господарського суду України № 18 від 26.12.2011 року «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» роз'яснено, що провадження у справі підлягає припиненню з посиланням на п. 1 ст. 80 ГПК України¹, якщо при розгляді справи буде встановлено, що, в тому числі, є письмова угода сторін про передачу спору на вирішення третейського суду (пункт 5 частини першої статті 80 Господарського процесуального кодексу України). Таку угоду сторони вправі укласти як до, так і після порушення провадження у справі. В останньому випадку провадження підлягало припиненню з посиланням на зазначену норму ГПК України.

Відповідно до п. 5 ст. 231 ГПК України підставою для закриття провадження по справі є укладення між сторонами угоди про пере-

¹ У редакції ГПК України до внесення змін на підставі Закону України від 03.10.2017 р, ВВР, 2017, ст.436

дачу спору на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу або третейського суду, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Слід констатувати той факт, що законодавець суттєво змінивши в 2017 році Господарський процесуальний кодекс України залишив проблему закриття провадження по справі за вказаною підставою. На нашу думку суд почавши вирішення справи не повинен його закривати при наявності заперечень проти цього з боку хоча б однієї з сторін. Пункт 5 ст.231 ГПК України має бути застосований у тому випадку, якщо сторони уклали угоду про передачу справи до третейського суду після відкриття провадження у справі і жодна з сторін не заперечує проти закриття провадження по справі.